

СУДОУСТРІЙ ТА СУДОВА ПРАКТИКА; ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Билиця І.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

УДК 347.963(477)

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.3.13>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Головним завданням незалежної правової держави є реформування судових та правоохоронних органів, а також створення нових органів для зміцнення свого рівня на міжнародній правовій арені. В умовах правоохоронних реформ України можемо виділити новостворений орган, який стосується економічної безпеки, а саме Бюро економічної безпеки України. Основними функціями Бюро економічної безпеки є аналітична робота, а також правозахисна. Вищезазначений орган буде єдиним правоохоронним органом, що розслідуватиме економічні злочини стосовно правового статусу працівників, у бюро працюватимуть детективи, які проводитимуть не лише збір аналітичної інформації про, наприклад, ухилення від сплати податків, але й вестимуть оперативно-розшукову діяльність на рівні з іншими силовими структурами.

У цьому дослідженні варто зазначити, що для правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України надзвичайно важливими є гарантії його недоторканності та незалежності. У міжнародній правовій доктрині передбачені правові норми та правила щодо незалежності та недоторканності працівників, завдання яких – боротьба з економічною злочинністю.

Отже, питання дослідження правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України є надзвичайно важливим у сучасній правовій науці.

Стан дослідження питання. Питання правового статусу працівників Бюро досліджували такі науковці, як: В. Сенчагов, З. Варналій, А. Бойко, О. Кальман, Р. Нолан, Л. Абалкін, О. Білорус, А. Гриценко, П. Орлов, В. Попович, Л. Томаневич, В. Опришко, В. Атаманчук, С. Лекар та інші, адже це питання є надзвичайно важливим для стандартизації функціонування Бюро економічної безпеки України.

Метою дослідження є аналіз загальних складників правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України, до яких відносимо порядок призначення та звільнення з посади, притягнення до відповідальності, зміст прав та обов'язків, повноваження, правові та соціальні гарантії їхньої правоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі втілення реформ України вагоме значення має створення та функціонування Бюро економічної безпеки України у системі правоохоронних органів, тому дослідження правового статусу працівників Бюро є надзвичайно актуальним для досконалої боротьби з економічними злочинами. Від економічної безпеки України залежить захищеність людей, суспільства, державної влади, обороноздатності, територіальної цілісності та суверенності, а також ліквідація загрози для економічної безпеки України такими негативними чинниками, як тіньова економіка, корупція, порушення цілісності економічної системи та економічна злочинність.

Згідно із Законом України «Про економічну безпеку України», Бюро економічної безпеки є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави. Його діяльність спрямовує та координує Кабінет Міністрів України.

До повноважень Бюро економічної безпеки входять:

- виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;
- оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їхньої мінімізації та усунення;
- надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення

передумов для створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;

- забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;

- збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їхньому виникненню в майбутньому;

- планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесенням законом до його підслідності;

- виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;

- складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності ухвалення ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [3].

Виходячи з того, що слово «статус» у перекладі з латини означає «положення, стан когось-небудь чи чого-небудь, потрібно повністю підтримати позицію про те, що такі категорії, як «правовий статус» та «правове становище», є синонімами. Деякі вчені при цьому підкреслюють, що розмежування необхідно проводити не між правовим статусом і правовим становищем однієї і тієї самої особи, а між правовим статусом (становищем) різних осіб та організацій [1, с. 120].

О. Михайленко звертає увагу на недопустимість та необґрунтованість зведення поняття «правовий статус» лише до сукупності прав та обов'язків (повноважень), оскільки це поняття значно складніше за своєю юридичною природою. Автор наводить низку структурних елементів, таких як: громадянство, правосуб'єктність, правоздатність, повноваження, компетенція, законні інтереси, функції, принципи діяльності, відповідальність, гарантії незалежності та безпеки, правосвідомість, статутні правовідносини, наявність відповідних правових норм, без яких загалом не може бути правового статусу [2, с. 21].

Отже, правовий статус працівників Бюро економічної безпеки України залежить від того, яке місце вони посідають у структурі правоохоронних органів України. На сучасному етапі реформування Бюро є одним із найважливіших правоохоронних органів, адже Бюро економічної безпеки – єдиний орган державної влади,

відповідальний за боротьбу з економічними злочинами, що є необхідним для ефективного функціонування стабільної економіки країни.

Статус працівників Бюро економічної безпеки України є спеціальним, оскільки вони наділені законом властивими лише їм правами та обов'язками, вони мають додаткові гарантії та особливі вимоги для набуття свого правового статусу.

Бюро економічної безпеки України є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження через центральний апарат і територіальні управління. Територіальні управління Бюро економічної безпеки України є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням. Територіальні управління Бюро економічної безпеки України утворюються, реорганізуються та ліквідовуються Кабінетом Міністрів України.

Структура Бюро економічної безпеки України може включати підрозділи детективів, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні та інші підрозділи. Структура, штатний розпис Бюро економічної безпеки України, положення про структурні підрозділи центрального апарату та територіальних управлінь, посадові інструкції працівників Бюро економічної безпеки України затверджуються Директором Бюро економічної безпеки України. Гранична чисельність працівників центрального апарату і територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України становить не більше 4 тисяч осіб [3].

Стосовно організації діяльності Бюро економічної безпеки України, то керівництво діяльністю Бюро здійснює його Директор.

Згідно із Законом України «Про Бюро економічної безпеки України», Директором Бюро економічної безпеки України може бути громадянин України, не молодший за 35 років, який має вищу юридичну та/або економічну освіту за ступенем не нижче спеціаліста (магістра), стаж роботи за спеціальністю не менше 10 років, досвід роботи на керівних посадах в органах державної влади, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності не менше п'яти років, вільно володіє державною мовою і здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки. Директор Бюро економічної безпеки України призначається строком на п'ять

років. Одна і та сама особа не може обіймати цю посаду більше ніж два строки поспіль. Стосовно негативного фактора, то Директором не може бути особа, яка визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною, є судимою за вчинення кримінальних злочинів, притягалася на підставі обвинувального вироку, що набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за скоєння корупційного злочину, не пройшла спеціальну перевірку та інші фактори, які зазначені у ч. 3 ст. 16 вищезазначеного Закону.

До повноважень Директора Бюро економічної безпеки України належать: він очолює такий орган та здійснює його керівництво; забезпечує виконання покладених на нього завдань; організовує роботу Бюро, координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь; затверджує структуру і штатну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України; визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро; здійснює інші повноваження, що передбачені Законом України «Про Бюро економічної безпеки».

Також у системі організації діяльності Бюро ми виділяємо правовий статус керівників територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату Бюро економічної безпеки України.

Керівники територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України та їх заступники, керівники підрозділів центрального апарату Бюро економічної безпеки України та їх заступники призначаються на посаду та звільняються з посади Директором Бюро економічної безпеки України за поданням конкурсних комісій, що проводять конкурс на зайняття посад працівників Бюро економічної безпеки України у порядку, передбаченому цим Законом. До повноважень Керівника територіального управління Бюро економічної безпеки України належить те, що він організовує та контролює роботу відповідного територіального управління щодо виконання наказів, розпоряджень, завдань, забезпечує охорону державної таємниці, здійснює повноваження керівника державної служби у відповідному територіальному управлінні Бюро економічної безпеки України, призначає на посади та звільняє з посад працівників територіального управління Бюро економічної безпеки України, крім заступників керівника територіального управління Бюро економічної

безпеки України, та здійснює інші повноваження, передбачені положенням про територіальне управління Бюро.

Стосовно Керівника підрозділу центрального апарату Бюро економічної безпеки України, то він організовує і контролює роботу відповідного підрозділу центрального апарату щодо виконання завдань Бюро економічної безпеки України, вносить Директору пропозиції щодо штатного розпису підрозділу та пропозиції щодо присвоєння спеціальних звань та рангів державних службовців, а також здійснює повноваження, які зазначені у положенні про відповідний підрозділ центрального апарату Бюро економічної безпеки України.

У нашому дослідженні хочеться особливу увагу приділити саме правовому статусу працівників Бюро економічної безпеки України, до них належать особи, які є гласними і негласними штатними працівниками, з числа осіб, які мають спеціальні звання, державні службовці та особи, які уклали трудовий договір з Бюро.

Особи, які пройшли відбір і стають працівниками Бюро, складають Присягу державного службовця відповідно до вимог Закону України «Про державну службу».

Службою особливого характеру є робота у Бюро, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, на службу до Бюро економічної безпеки України приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку громадяни України, які здатні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Директор Бюро економічної безпеки України утворює конкурсну комісію, яка проводить конкурс на зайняття вакантних посад гласних штатних працівників у Бюро економічної безпеки України. Директор Бюро економічної безпеки України включає до складу конкурсної комісії представників, визначених Радою громадського контролю при Бюро економічної безпеки України (не більше трьох осіб). Прийняття громадян України на службу до Бюро економічної безпеки України без проведення конкурсу забороняється. Трудові відносини працівників Бюро економічної безпеки України регулюються Законом України «Про Бюро економічної безпеки», законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами. На державних службовців Бюро економічної

безпеки України поширюється дія Закону України «Про державну службу». Посади державних службовців Бюро економічної безпеки України належать до відповідних категорій посад державної служби в порядку, встановленому законодавством.

Щодо обмежень, які існують для призначення на посаду в Бюро, то особа не може бути призначена на посаду в Бюро економічної безпеки України, якщо вона: за рішенням суду визнана недієздатною або її дієздатність обмежена; має судимість за вчинення кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією; позбавлена відповідно до вироку чи постанови суду, що набрали законної сили, права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади; має громадянство (підданство) іноземної держави або є особою без громадянства; не пройшла спеціальної перевірки, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» (крім осіб, які працюють за трудовим договором), або не надала згоди на її проведення; не пройшла перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади», або підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади»; не подала передбачену Законом України «Про запобігання корупції» декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік (крім осіб, які працюють за трудовим договором).

Працівники Бюро економічної безпеки України не мають права: бути членом або брати участь у створенні чи діяльності політичних партій, організувати або брати участь у страйках, бути представниками третіх осіб у справах Бюро економічної безпеки України [3].

Окремо хочемо виділити такий самостійний елемент правового статусу, який є важливим для працівників Бюро, а саме їхній правовий та соціальний захист.

Билиця І.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ця стаття досліджує та аналізує основні елементи правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України на основі чинних законодавчих актів та досліджень науковців. В умовах правоохоронних реформ України можемо виділити новостворений орган, який стосується економічної безпеки, а саме Бюро економічної безпеки України. Основними функціями Бюро економічної безпеки є аналітична робота, а також правозахисна. Від економічної безпеки України залежить захищеність людей, суспільства, державної влади, обороноздатності, територіальної цілісності та суверенності, а також ліквідація загрози для економічної безпеки України такими негативними чинниками, як тіньова економіка, корупція, порушення цілісності економічної системи та економічна злочинність. Статус працівників Бюро економічної безпеки України є

Відповідно до ст. 29 Закону України «Про Бюро економічного захисту» працівники Бюро під час виконання покладених на них повноважень є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом.

Держава забезпечує соціальний захист працівників Бюро економічної безпеки України відповідно до Конституції України, цього Закону та інших актів законодавства. Заробітна плата працівників Бюро економічної безпеки України повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувати добір і закріплення у штаті Бюро економічної безпеки України кваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності.

Висновки. Аналізуючи вищевикладене, щодо особливостей правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України необхідно зазначити, що до основних їх складників можемо віднести особливий порядок призначення та звільнення з посади, притягнення до відповідальності, обсяг прав і обов'язків, повноваження, правовий та соціальний захист працівників бюро економічної безпеки. Держава у своїй діяльності повинна зобов'язатися через законодавчі акти вжити всіх можливих заходів, які гарантуватимуть працівникам Бюро реальну можливість виконання своїх прав та обов'язків та отримання за результати своєї діяльності гідної заробітної плати і соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайленко О.Р. Статус Генерального прокурора України: історія, теорія і сучасність. *Юридична Україна*. 2018. № 2. С. 20–25.
2. Назаренко Г.В. Теорія держави і права : навчальний посібник. 2018. 176 с.
3. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України № 1150-ІХ від 28 січня 2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

спеціальним, оскільки вони наділені законом властивими лише їм правами та обов'язками, вони мають додаткові гарантії та особливі вимоги для набуття свого правового статусу. Структура Бюро економічної безпеки України може включати підрозділи детективів, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні та інші підрозділи. Стосовно організації діяльності Бюро економічної безпеки України, то керівництво діяльністю Бюро здійснює його Директор. Також у системі організації діяльності Бюро ми виділяємо правовий статус керівників територіальних управлінь та підрозділів центрального апарату Бюро економічної безпеки України. В нашому дослідженні особливу увагу приділено саме правовому статусу працівників Бюро економічної безпеки України, до них належать особи, які є гласними і негласними штатними працівниками, з числа осіб, які мають спеціальні звання, державні службовці та особи, які уклали трудовий договір з Бюро. Щодо особливостей правового статусу працівників Бюро економічної безпеки України, необхідно зазначити, що до основних їх складників можемо віднести особливий порядок призначення та звільнення з посади, притягнення до відповідальності, обсяг прав і обов'язків, повноваження, правовий та соціальний захист працівників Бюро економічної безпеки.

Ключові слова: правовий статус, Бюро економічної безпеки, працівники, директор, завдання, функції, повноваження, гарантії, структура, керівник, правоохоронний орган.

Bylytsia I.O. PECULIARITIES OF THE LEGAL STATUS OF EMPLOYEES OF THE BUREAU OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

This article examines and analyzes the main elements of the legal status of employees of the Bureau of Economic Security of Ukraine on the basis of current legislation and research of scientists. In the context of law enforcement reforms in Ukraine, we can identify a newly created body relating to economic security, namely the Bureau of Economic Security of Ukraine. The main functions of the Bureau of Economic Security are analytical work, as well as human rights. The security of people, society, state power, defence, territorial integrity and sovereignty, as well as the elimination of threats to Ukraine's economic security by such negative factors as the shadow economy, corruption, violation of the integrity of the economic system and economic crime depend on Ukraine's economic security. The status of employees of the Bureau of Economic Security of Ukraine is special because they are endowed by law with their own rights and responsibilities, they have additional guarantees and special requirements for acquiring their legal status. The structure of the Bureau of Economic Security of Ukraine may include detective units, information-analytical, operational-technical and other units. With regard to the organization of the activities of the Bureau of Economic Security of Ukraine, the activities of the Bureau are managed by its Director. Also, in the system of organization of the Bureau's activity we highlight the legal status of the heads of territorial departments and divisions of the central office of the Bureau of Economic Security of Ukraine. In our study, special attention should be paid to the legal status of employees of the Bureau of Economic Security of Ukraine, they include persons who are public and private employees, among persons with special ranks, civil servants and persons who have concluded an employment contract with the Bureau. Peculiarities of the legal status of employees of the Bureau of Economic Security of Ukraine, it should be noted that their main components include a special procedure for appointment and dismissal, prosecution, scope of rights and responsibilities, powers, legal and social protection of employees of the Bureau of Economic Security.

Key words: legal status, Bureau of Economic Security, employees, director, tasks, functions, powers, guarantees, structure, head, law enforcement body.